

Alledaagse magie. Een op het eerste gezicht vreemde titel voor een boek over kinderporno- en forensische rechercheurs. Wat heeft dat nu met magie te maken? In dit zeer leeswaardige boek van Henk Sollie – waarmee hij afgelopen juni aan de KU Leuven promoveerde – wordt dat gaandeweg duidelijk.

Menno van Duin

Lector Crisisbeheersing (Instituut Fysieke Veiligheid) en redacteur van Impact Magazine

De mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensische rechercheurs

Heftige confrontaties

Medewerkers van het Meldpunt Kinderporno Leiden analyseren beeldmateriaal.

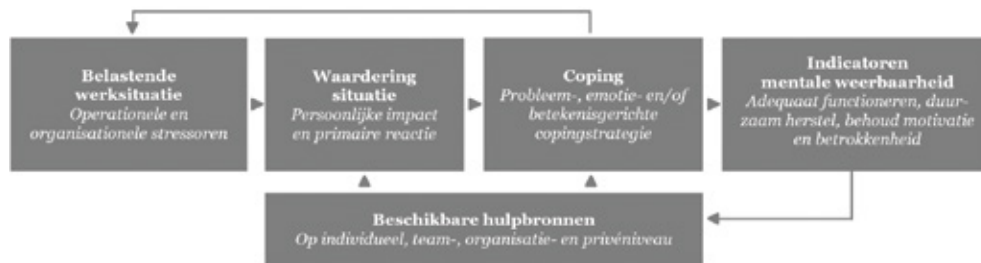
In de afgelopen jaren zijn er verschillende onderzoeken verschenen naar hoeveel stress politiemedewerkers in hun werk ervaren en de manieren waarop zij daarmee omgaan ('coping'). Henk Sollie geeft een prachtige aanvulling op dat onderzoek door voor het eerst specifiek te kijken naar rechercheurs. Hoe staat het met de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensische rechercheurs? Deze personen worden vrijwel dagelijks geconfronteerd met schokkende situaties of beelden. De vraag is natuurlijk hoe zij dat doen en of zij niet een gerede kans lopen overspannen te raken (burn-out, depressie, angst, PTSS e.d.). Welke factoren beïnvloeden hun weerbaarheid? Deze vragen staan centraal in het onderzoek van Sollie.

Mentale weerbaarheid

Mentale weerbaarheid definieert Sollie als volgt: 'Mentale weerbaarheid is de uitkomst van een copingproces waarin in- en externe hulpbronnen de rechercheur in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het researchewerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen.'

Weerbaarheid is dus functioneel: het stelt de rechercheur in staat om op adequate wijze om te gaan met zijn of haar werk. Het lastige van het begrip is dat het zowel als een toestand wordt gezien ('hij is minder weerbaar geworden') als een proces, want ook de manier waarop

de rechercheur meer of minder weerbaar wordt, is van belang. Sollie maakte voor zijn onderzoek een uitvoerige inventarisatie van relevante literatuur die 33 artikelen opleverde. Zij vormden de basis voor zijn ontwikkelde, zoals hij dat zelf noemt, 'heuristische model van weerbaarheid' (p.19):

In dit model is de verwachte samenhang weergegeven tussen de belastende werksituaties, coping strategieën, hulpbronnen die daarbij gehanteerd worden en de mentale weerbaarheid. Daarnaast is een terugkoppeling opgenomen tussen coping en de belastende situatie. Positieve uitkomsten – een rechercheur die weerbaar is – kunnen leiden tot een versterking van de hulpbronnen waardoor belastende situaties als minder stressvol worden ervaren. Collega's die voor elkaar inspringen hebben invloed op elkaars weerbaarheid in positieve zin. Andersom kunnen bijvoorbeeld negatieve opmerkingen van collega's juist leiden tot meer stress.

Als een roman

Coping is dus erg belangrijk om mentale weerbaarheid te kunnen verklaren en daar richt het verdere onderzoek van Sollie zich dan ook voornamelijk op. Hoe redt de rechercheur zich en welke individuele, team- en organisatorische aspecten spelen daarop in? Om die vraag te beantwoorden heeft Sollie drie wegen bewandeld. Allereerst heeft hij een groot aantal uren (zo'n 800 uur in totaal) tien researchteams (vijf forensische en vijf kinderpornoteams) nauwlettend gevolgd. Hij is meegegaan met rechercheurs en heeft tijdens deze observaties ook met de rechercheurs gesproken. Daarnaast heeft hij 70 diepte-interviews afgenomen met rechercheurs. Tot slot heeft hij gesprekken gevoerd met de leidinggevenden. Zelden kom ik een onderzoek tegen met een zo degelijke empirische basis. Daar ligt ook de kracht van het verhaal. Het boek leest zo goed – ik zou haast zeggen als een roman – omdat Sollie tijdens zijn onderzoek een 'dagboek' bijhield. Daarin noteerde hij dagelijks zijn observaties en bevindingen van zijn ervaringen op de werkvloer. Door het boek heen staan verschillende ervaringen en gesprekjes die gedurende deze participerende observaties zijn opgedaan:

'Dat was een vader die zijn stiefdochter misbruikte en

die beelden zag ik op een gegeven moment voorbijkomen. Die man had het opgenomen met een camera en dat zag ik live gebeuren. Dat heeft wel aardig indruk op mij gemaakt, omdat je weet wie het kind is en dat je het echt ziet gebeuren voor je neus. Normaal zijn het anonieme kinderen en daders ergens uit het Oostblok ofzo, maar dit was een geval dat zich afspeelde in de regio hier. Nu wist ik wie het slachtoffer was en wat haar overkomen is' (p. 96).

Alledaagse magie is een voorbeeld van een kwalitatieve studie in de psychologie - Sollie is van oorsprong een bestuurskundige – zonder enige cijfermatige onderbouwing. Tijdens de promotieplechtigheid merkte zijn promotor terecht op dat dat in de psychologie vrij uniek is.

Wonderbaarlijke coping?

Om verschillende redenen blijken vrijwel alle rechercheurs het over het algemeen vrij goed te doen; ze beschikken over veel mentale weerbaarheid. De uitval onder deze groep is niet opvallend te noemen. Of anders geformuleerd: de uitval is opvallend gering. Hoe kan het dat de tienduizenden verschrikkelijke foto's die soms gescreend moeten worden of de confrontatie met dat half verrotte en stinkende lijk, niet een enorm afstomp effect hebben?

Gaandeweg ontdekte Sollie verschillende achterliggende factoren en de verschillende 'coping strategieën' die hierbij van belang zijn. Stress speelt een belangrijke rol bij het feit of agenten meer of minder weerbaar zijn. Sollie ontdekte dat stress zeker niet alleen het gevolg is van de heftigheid van de confrontaties, maar juist ook van allerlei andere factoren zoals de werkdruk en de werksfeer. Kinderpornorechercheurs voelen zich erg verantwoordelijk voor hun zaak en zijn zeer gedreven om deze tot een goed einde te brengen. Dat staat echter regelmatig op gespannen voet met de hoge werkdruk. Dat blijkt nogal eens tot forse irritaties en frustraties te leiden, zo laat Sollie zien: 'Ondanks de geavanceerde software kost het uitkijken van één zo'n omvangrijke zaak één of meerdere weken. Is het legitiem om te stoppen bij een bepaald percentage? Zo ja, bij hoeveel procent ligt dan de grens? En als je hiervoor kiest, kan dat dus betekenen dat je geen kinderpornografie aantreft, terwijl het er misschien wel is... Zowel officieren van justitie en teamleiders als rechercheurs worstelen met deze vraag. Soms levert dit verhitte discussies op over de te kiezen aanpak.' (p. 68).

Zelfselectie blijkt een andere belangrijke factor te zijn om de weerbaarheid te kunnen verklaren. Als je weet dat een dergelijke functie niets voor jou is, zal je er ook niet zo snel inrollen. Daarnaast beginnen de meeste rechercheurs vaak eerst met een proefperiode van enkele maanden om te zien of de te verwachten heftigheid van het werk iets voor hen is. Daarnaast speelt ook het maatschappelijk belang van het werk een grote rol. Nabestaanden willen vaak veel weten over de aard van de verwondingen of andere specifieke kenmerken die met de dood van het familielid te maken hebben. Een zorgvuldige analyse is daarom van belang. Zingeving is dan ook een belangrijke factor. 'Het vinden van slachtoffers geeft rechercheurs enorm veel voldoening, zo ook bij Maarten. Hij is erg trots op "een mooie zaak" waaraan hij de afgelopen weken hard heeft gewerkt en die vandaag is afgerond. Het ging om een verdachte die kinderen via de webcam ertoe aanzette om seksuele handelingen bij zichzelf te verrichten.' (p. 71)

Foto: Marco Okhuizen/HH

Een speciaal team op Schiphol onderzoekt telefoons, computers, camera's en andere datadragers op kindporno.

“Ik zoek collega's op waarmee het klikt. Ze kunnen aan m'n kop zien hoe het met me gaat”

Als rechercheurs twifelen aan het belang van hun werk, of merken dat anderen er vraagtekens bij zetten, heeft dat snel forse consequenties voor de mentale weerbaarheid. De rechercheurs werken in teams en juist achter dat werken in teamverband gaan allerlei belangrijke coping mechanismen schuil. Humor speelt daarin vaak een grote rol. Ook is het van belang dat collega's elkaar ondersteunen en rechercheurs soms (gestimuleerd door een collega) een stapje terug kunnen doen. Het is goed als het team zo is ingericht dat hier ruimte voor is. 'Het is van belang dat je dan even kunt stoppen, dat je kunt zeggen: "nu even niet". Ik zoek collega's op waarmee het klikt. Ze kunnen aan m'n kop zien hoe het met me gaat. Met hen praat ik veel en dan ben ik het kwijt.' Je kwetsbaar durven opstellen is van groot belang, ook richting de leidinggevenden. De tijd is voorbij dat alleen stoerheid als waarde wordt gewaardeerd. Over het algemeen gaven de teams waar Sollie meekeek elkaar die ruimte.

Sollie is dus verrast over de mentale weerbaarheid van de rechercheurs en de rol die de teams daarin vervullen. Vandaar ook die titel: *Alledaagse magie*. Het is welhaast een wonder dat dit stressvolle werk met zo weinig problemen gepaard gaat. De aanbevelingen van Sollie zijn er vooral op gericht die teamwaarde nog beter te benutten.

Ik las het boek ondanks het heftige thema met plezier, vooral omdat het zo goed geschreven is. Het is naar mijn idee niet alleen waardevol voor diegenen die met deze of vergelijkbare (politie)functionarissen te maken hebben of die zelf (veelal beroepsmatig) regelmatig geconfronteerd worden met heftige situaties. Juist ook voor diegenen die breder geïnteresseerd zijn in het thema van mentale weerbaarheid is het boek een aanrader. Tot slot is het ook een relevante studie naar het belang van teamwork. Juist daar wordt (bij goede teams!) die weerbaarheid gevormd en versterkt.

BOEK

Henk Sollie, *Alledaagse magie. Mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs*. Den Haag: Boom Criminologie, 2017. ISBN 978-94-6236-780-7, 297 pagina's, € 39,95

